

Recensioner

Hartmut Rosa, *When Monsters Roar and Angels Sing: Eine kleine Soziologie des Heavy Metal*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2023. 187 s.

Även om den omtalade tyske sociologen Hartmut Rosa också publicerar korta böcker med huvudteserna i sina längre verk tydligt utskrivna – jämför *Det vi inte kan råda över* på cirka 160 sidor med *Resonanz* på runt 800 sidor – så har det förvånat mig hur många som ändå verkar ha tagit sig igenom de längre verken. Jag har en hypotes om varför: Rosa är skicklig på att hålla samman högt och lågt. En teoretisk diskussion av, säg, Theodor Adorno, Hermann Schmitz eller Friedrich Schleiermacher kombineras gärna med glimtar från vardagslivet i form av en poplåt. Själv upptäckte jag för några år sedan en av mina absoluta favoritlåtar, Supertramps ”School” från 1974, i fotnot 115 på sidan 406 i *Resonanz*. Låten – som bara nämns i noten, till skillnad från Supertramps ”Logical Song” liksom Pink Floyds album *The Wall*, vilka ägnas större utrymme – blev en utmärkt illustration till Rosas resonansfenomen, liksom till förlusten av resonanserfarenheten i moderniteten. Det finns inte bara något engagerande i Rosas sätt att skriva, utan omnämmandet av ”School” kunde här också omedelbart tillämpas på min egen vardagserfarenhet på ett sätt som fick hans teori att framstå som trovärdig.

Senare har det visat sig att det knappast är någon slump att Rosa väljer att förklara sin teori med hjälp av populärmusik. Musik är inte bara ett av sociologen Rosas utan också ett av privatpersonen Rosas största intressen. Han spelar emellanåt orgel på söndagarna i den lokala protestantiska församlingen, han handlar CD-skivor med lokala band på sina utlandsbesök och han är framför allt ett metalhead, ett hängivet och mångårigt fan av hårdrock och heavy metal. I *When Monsters Roar and Angels Sing: Eine kleine Soziologie des Heavy Metal* använder han sin teoretiska apparat för att förklara den erfarenhet som han själv gjort och gör i musiklyssnandet, på konserter och på skiva, ”erfarenheten av en enorm energi” som rör det djupaste hos honom – en resonanserfarenhet med andra ord. Kan resonansteorin kasta ljus över denna personliga erfarenhet som Rosa delar med många andra metalheads och därmed också över annan erfarenhet av musik och kanske över våra sinnliga, estetiska och kroppsliga erfarenheter över huvud taget? Det är frågan i denna förhållandevis korta men – precis som heavy metal – intensiva bok.

When Monsters Roar and Angels Sing är alltså en personlig bok där Rosa direkt anknyter till sina egna erfarenheter av heavy metal. Det är ett intelligent grepp: därigenom undviker han eventuella förment universalistiska anspråk. Det handlar om Rosas egen erfarenhet, och om det finns andra som är mer Supertramp än Iron Maiden,

om man säger så, så står det också klart att heavy metal som genre inte är den enda vägen till resonanserfarenheter i vår tid. För sådana beskrivs rikligt av Rosa i boken. Moderniteten är inte renons på sådana erfarenheter, även om de inte sällan frodas mer i subkulturen än i den officiella kulturen. För att tydliggöra sin tes i boken beskriver han någorlunda ingående själva heavy metal-kulturen som sådan, inte bara musiken utan också vad det kan innebära att vara metalhead med konserter, skivinspelningar, fanzines och så vidare. Heavy metal är inte bara en genre, utan också en särskild atmosfär – ett begrepp som är viktigt för Rosas teori – och en social rörelse. Det är också en musikgenre som i viss utsträckning verkar ha klarat sig undan de stora musikbolagens hegemoni.

Centralt för Rosa i boken är att heavy metal inte är en intellektuell världsförklaring, utan en erfarenhet av verkligheten eller, med ett begrepp hämtat från hans resonans-teori, en *Weltbeziehung*, en särskild konfiguration av människans relation till hennes omvärld och omvärldens relation till människan. Genom heavy metal kan vi komma i kontakt med en verklighet som vi inte förstår men kan känna och erfara, som knyter samman det högsta och det djupaste och det innersta med det yttre. ”Det handlar om himmel och helvete.” Detta är just resonanserfarenheten, erfarenheten av att omvärlden inte är stum eller blott ett eko av mig själv.

För mig som ämnesmässigt hör hemma i teologin signalerar mycket av det som Rosa skriver angående erfarenheten av heavy metal att det rör sig om en religiös erfarenhet. Det är medvetet så från hans sida. Rosas resonanserfarenhet beskrivs som ett slags transcendenserfarenhet, en erfarenhet av något som går bortom den egna personen. I en viss mening kan *When Monsters Roar and Angels Sing* därför sägas vara en sekulariseringsteori. Rosa är väl informerad om att många heavy metal-band uppträder med antikristna eller antireligiösa attribut. Emellertid menar han att detta åtminstone delvis är en konsekvens av att den institutionaliserande religionen i samtiden uppfattas av många metalheads som just ett hinder snarare än en förutsättning för det slags resonanserfarenhet som musiken erbjuder. Religion blir en del av den samtida modernitetens stumhet. Vad heavy metal erbjuder är inte en lära eller en världsbild, utan en erfarenhet av intensitet, ”ett överskridande av verklighetens gränser såväl uppåt som nedåt”. Rosa gör inga som helst anspråk på att förklara eller hävda något om vad vi skulle kunna möta där, det är hela tiden erfarenheten som sådan som står i fokus. ”Religion” blir här aldrig mer än ”resonans”. Inte desto mindre lyfter Rosa fram hur heavy metal bär på en religionskritik i resonansens namn, ett tema som förblir outvecklat men som säkert skulle kunna bidra med nya perspektiv på samtida (av)sekulariseringsteorier.

Själva tematiken i mycket heavy metal rör grundläggande existentiella frågor, och därför har den också ett värde för den unga (eller inte fullt så unga) person som försöker orientera sig i världen. 40 procent av fansen menar, enligt Rosa, att musiken räddat deras liv! Heavy metal är inte (bara) underhållning, utan rör djupa existentiella frågor. Heavy metal gör inte bara något med sina fans, utan dess fans gör också något med musiken. Det är en dynamisk växelverkan mitt emellan aktörskap och passivitet. För Rosa utgör heavy metal en både unik och genuin erfarenhet.

En sak är jag inte så övertygad om. Rosa påstår att metalheads inte ägnar sig åt tolkningsproblem: ”Heavy metal stimulerar inte till exegetisk textanalys.” Jag har ingen mer omfattande empiri i detta fall än den Rosa själv har tillgång till, men inte är det ett okänt fenomen att texttolkning utgör ett av de sätt på vilka metalheads och andra musikfans ägnar sig åt sin musik? Han har förmodligen alldeles rätt i att denna texttolkning sällan fungerar som en absolut norm, utan snarare är insatt i en mer omfattande och dynamisk erfarenhet. Men samma sak torde gälla många uttryckligt religiösa gemenskaper. Är det kanske inte så att ”diskurs” eller till och med ”lära” och ”erfarenhet” är mer avhängiga av varandra än vad Rosa påstår? Visserligen hänvisar Rosa till den romantiska ironin och menar att heavy metal förhåller sig till sitt innehåll på ett ironiskt sätt – man både menar och inte menar det man sjunger eller lyssnar till. Det är en viktig poäng, och sannolikt bidrar ett sådant förhållningssätt till att heavy metal förblir tolkningsöppen och dynamisk. Men den romantiska ironins tolkningsöppenhet är i realiteten en betydligt mer komplicerad historia än så, där dess olika stadier behärskas av olika grader av dynamisk rörlighet. Är det inte rimligt att tänka sig att också olika former av heavy metal håller sig med något slags ”lära”, hur mycket denna än må överskridas i själva erfarenheten av intensitet?

When Monsters Roar and Angels Sing skulle kunna karaktäriseras som en sociologisk fallstudie, eller kanske ännu hellre som en autoetnografisk fältstudie av en allmän erfarenhet som framstår som både hotad och vanligt förekommande. Rosa är själv tveksam till att kalla boken vetenskaplig. Men om den inte är det, hur kommer det sig att den kan bli så upplysande, inte bara om heavy metal för någon som inte kan särskilt mycket om genren, utan också om just denna samtidserfarenhet? Rosa lyckas mycket väl att belysa denna erfarenhet både existentiellt och intellektuellt just genom sin personliga historia. Förvisso är det fortfarande 800 sidor *Resonanz* som gäller för den som verkligen vill sätta sig in i teorin, men i *When Monsters Roar and Angels* uppvisar Rosa än tydligare teorins förklaringspotential för samtidsfenomen. Kanske borde fler sociologer – liksom filosofer, teologer med flera – ägna sig åt att försöka förstå sina egna passioner på detta sympatiska sätt?

Ola Sigurdson

Professor i systematisk teologi. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo